

הערות שונות

בענין ענני כבוד במחיצות במתן תורה

איתא בגמ' (שבת פ"ח:) אמר ר' יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן י"ב מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותם שנא' (תהילים ס"ח) מלכי צבאות ידודון ידודון, אל תקרי ידודון אלא ידדון. וכן הוא בספרי האזינו עה"פ יצרנהו כאישון עינו, ובמכילתא יתרו פ"ב.

והרוקח בהר"י עירובין (סי' קע"ח) הקשה דהא קי"ל הכשבת נתנה תורה לישראל כמבואר במס' שבת פ"ו, וא"כ למ"ד דס"ל התחומין דאורייתא היאך חזרו ראוהו ד"ב מ"ל יוצא חוץ לתחום, ויחזיקו שהענני כבוד יהיו מוקפין בהם היה להם דין מחיצות לענין שבת, ונחשב כל ד"ב מ"ל כד"א. וכן הביא המהר"ם מירושלמי (דפוס לבוב, סי' ש"ז) בשם רה"ר שמשון ב"ר אברהם, הריסוף שם דאע"ג דהעננים של זמנינו אין בהם ממש, מ"מ ענני כבוד שאני שהיו הקיפין הקב"ה כזר כדי להגן עליהם מדאומות. ויצוין שכדברים האלה כתבו עוד מהראשונים, וראה בפענת יוא ובפני הרי"י מוה"ר (שמות כ"ו ט"ו) ובביאור הדברים יאה באמרי בינה אויערבאך כהל' שבת סי' ל"ד, ובכלי חמדה יתרו אות ג', ובירד ה"ד עירובין נ"ה: ובפני תולדות אדם על הספרי שם, ובתורה שלמה שמות י"ט ט"ו אות ס"ו ובמלואים סי' י"ב, ובעיון יעקב ובמגדים חדשים בשבת שם. ובשו"ת נשאל ד"ר אופנהיים אור"ח סי' י"ב ובשו"ת בנין שלמר סי' י"ט.

ומצאתי להנודע ביהודה בספרו דורש לציון (דרוש י"ג, לשבת השוכה תקי"ב, ד"ר יהוד' לכא"ו) שהסתפק מדנפשיה בענין זה האם היה לענני הכבוד דין מחיצה, ומסקנת דבריו התם שם תליא בפלוגתא דתנאי במס' סוכה (דף י"א): דתנאי, כי בסוכות הושבתו את בני ישראל, ענני כבוד היו, דברי ר' אליעזר. ר' עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. ומבואר דלר"א עיקר הכשר סוכה היא שיהא דומה לעננים, וק"ו שעננים עצמם כשרים לסכך, ומכ"ש שכשרים למחיצות, אולם ר"ע דפליג ס"ל דאין העננים נחשבים למחיצות וע"כ שהכוונה סוכות ממש.

ויש להעיר בדבריו דלא זו בלבד שאישתמיטתיה דברי אלו הראשונים שכתבו בפשטות דלכו"ע מיחשיב ענני הכבוד כמחיצות, אלא דהתם מפורש להריא דלא כדבריו, דהנה ר"ע הוא זה דס"ל דתחומין דאורייתא כמפורש במס' סוטה (דף ל':) וא"כ אליביה קאמרי הראשונים דס"ל דמיחשיב כמחיצות, ולהיפך מדברי הנוב"י. (ובפרט שיש גורסים במכילתא שם דר"ע הוא נמי דקאמר להאי דרשה דחזרו לאחוריהן י"ב מיל. ור' בסי' עקבי חיים קלפהולץ סי' ס"ב אות ח', ותליא בגירסאות המכילתא שם, אולם יש שגורסים בסוכה איפכא, וראה במאמרו של הגר"י צדקה וצ"ל הנדפס בקובץ זכור לאברהםשתנ"א מה שהוכיח לזה, ומדברי הנוב"י ראה לזה)

והנראה לענ"ד שחדוש הראשונים שענני הכבוד נחשבים כמחיצות לענין שבת תליא כמחלוקת התלמודים, הבבלי והירושלמי, דהנה גרסינן במס' שבת (דף צ"ח.) אמר רב הונא אמר רב המעביר ד' אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו רומה לדגלי מדבר. איני, והא עגלות דמקורות הויין ואמר רב משום ר' חיאי, עגלות תחתיהן וביניהן וצדיהן רה"ר. כי קאמר רב בדראתא נ- וכלומר במקום שלא היה מקורה). יעו"ש.

וכן הוא בירושלמי עירובין (פ"ט ה"ה, דף נ"ח.) "רב הונא אמר אין רה"ר מקורה. אמר ר' שמעון בר כרסנה, ולא מן המדבר למדת ומדבר מקורה היה ולא מתרצינן עלה מידו. ונחלקו המפרשים ככוונת קו' הירושלמי, דהנה הקרבן העדה פ"י שהמדבר היה מקורה בענני הכבוד שהיו מקיפים אותו, ומ"מ נחשב לרה"ר, ואילו הפני משה פ"י שקושית הירושלמי היא כקושית הבבלי מהעגלות שהיו מקורות. ובפני מאיר הביא ב' הפירושים.

ונראים דברי הקרבן העדה, הן מלשון הירושלמי שהקשה דמדבר מקורה היה, ודלא כהבבלי שהקשה דהעגלות מקורות היו, והן מזה שהירושלמי הניח זאת בקושיה, ואם אכן פריך מעגלות, מדוע אין מתרצים כתיורן הפשוט דהבבלי.

וחזונו מהכא להדיא דהבבלי דהוה קשיא ליה מעגלות לחודיה ולא מהענני כבוד, על כרחך דאיהו ס"ל דאין הענני כבוד נחשבים כמחיצה ולכן גם לא נחשב המדבר לרה"ר מקורה, אולם הירושלמי שלא הקשה מעגלות זהו משום דהוה פשיטא ליה כתיורן הבבלי, ומהא שהקשה מהעננים מוכח דס"ל דענני הכבוד נחשבים כמחיצה.

שכתי וראיתי להגאון האבני נזר בשו"ת (או"ח סי' רע"ח אות י"א י"ב) שהאריך בדברי הראשונים דס"ל דענני הכבוד חשיבי מחיצה וכתב דלדידיה פשיטא דאין נקרא מחיצה, ובסו"ד הביא ראה לשיטתו מהאי דינא דהמעביר ד"א ברה"ר מקורה פטור, ואי אמרת שענני הכבוד נחשבים למחיצה, א"כ רה"ר שבמדבר היה מקורה, והוה לן להתחייב עלה. וברוך שכוונתי לדבריו הגדולים בשיטת הבבלי, אולם הוא לא שם אל לבו שלכא"ו מדברי הירושלמי דמיתנין מוכח איפכא וכדברי הראשונים דענני כבוד נחשבים למחיצה.

בענין תשלומי עצרת לגבי כל תאחר

איתא בפ"ק דר"ה (דף ו' 1): גופא, אחד בכור ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים וכו' עובר בכל תאחר. ופרץ הגמ' דהניחא למאן דאית ליה דבעינן רגלים כסדרן שפיר משכח"ל שנה בלא רגלים כגון דאקדשיה מיד לאתר הפסח, אלא למאן דלא בעי רגלים כסדרן, דרי כשעוברת שנה ממילא אית ביה נמי רגלים.

ובתוס' על אתר (ד"ה שנה) הביאו תירוץ הירושלמי שמפרש דאיירי שהקדישו באופן שהיה מחוסר זמן בפסח, וכלומר שברגל ראשון עדיין לא היה בן שמונת ימים, והיות דהוא עדיין אינו ראוי להקרבה. לכך אין רגל זה עולה מן המנין.

והמעייץ בגוף דברי הירושלמי (שם, הל' א', דף ד.) יראה דתירוץ זה דהירושלמי הוא אינו המסקנא, כפי שנראה לכא' מדברי התוס'. אלא דפרקינן עלה דהרי לגבי בכור הדין הוא שמונין את שנתו לגבי כל תאחר כבר משעת לידתו ואע"ג דהוא אינו ראוי עד יום השמיני להקרבה, וע"כ הוה טעמא בזה משום דאמרינן שהיות וחלק מהשנה הוא הרי ראוי, נחשב כאילו הכל ראוי, וא"כ אף בנידו"ד נאמר כך היות וע"כ מיירי שנולד בערב הפסח, וממילא ביום שביעי דפסח הקרבן ראוי, צ"ל גם כאן דכל הרגל נחשב כראוי. ושוב הדרא קושיה לדוכתא ומוקמינן לה התם בגוונא אחריני.

ודיחוי זה דהירושלמי לענ"ד תוזר ונראה הוא לכא', דאה"נ דאם רגל הראשון היה פסח או סוכות, צדקו דברי המקשן, אולם הרי שפיר מצינן לאוקמי באופן שהרגל הראשון היה עצרה (דהרי איירי עתה למ"ד דלא בעי רגלים כסדרן) וא"כ בכל אותו הרגל לא היה ראוי ולכן אינו עולה למנין הרגלים, וא"כ קשיא אמאי הוצרכה הגמ' לסור מזה התירוץ ולהביא ממרחק לחמה בתי' אחר, הלא שפיר יכולים היו להישאר בתירוץ זה.

ואל תשיבני דכלל גדול בדינו דעצרת יש לה תשלומין כל שבעה כמבואר בבבלי (חגיגה י"ז) ושוב הוי עצרת כפסח וסוכות, ונאמר דאף בו מקצת הרגל נחשב לראוי דהרי בסוף ימי תשלומי העצרת הוא כבר אינו מחוס"ז, דו"א דהא להדיא כתב הרמב"ן בחידושיו למס' סוכה (דף מ"ח) דהאי דינא דתשלומי עצרת לא נאמרה לגבי לאו דכל תאחר.

ובפרט שכן משמע נמי מפשטות דברי הירושלמי דאיבעיא להו (שם, דף ג' 1): למ"ד דס"ל דברגל שלישי עובר מיד, היכי ליהוי דינא אם שלמה שנתו בעצרת, דאו אינו יכול להקריבו דאין נדרים ונדבות קריבים ביו"ט, ואיכא למימר דאם אינו יכול להקריב, דילמא אינו עובר בלאו.

ומבואר כאן דלגבי כל תאחר אין לעצרת תשלומין כל שבעה, דאל"ה מה קמבעיא ליה, הרי יכול להקריב בתשלומי העצרת ואכן עד מלאת שבעת ימים לא יעבור, ומוכח כהרמב"ן דהאי דינא דתשלומי עצרת לא נאמר לגבי לאו דכל תאחר. וא"כ קושייתנו עמדה וגם נצבה דאמאי לא מוקמינן ליה בגמ' בגוונא דרגל ראשון היה עצרת.

ולולי דמסתפינא אמינא דמה דמשמע מהתוס' דהא דמוקמינן לה במחוס"ז, הוא גם מסקנת הירושלמי, דילמא הוא משום שגירסא אחרת היתה לו במסקנת הגמ' ואכן מדובר במחוס"ז אך לא בפסח או בסוכות אלא בעצרת, ושוב לא קשה קושיית הגמ', דכפי שחידש הרמב"ן אין לכל תאחר תשלומין בעצרת ולכן אין מקצת הרגל ראוי. (ופסח נקט התוס' לאו דווקא הוא, אלא משום דזהו האופן הראשון שחשבה הגמ').

שוב מצאתי להגאון מח"ס טורי אבן בחידושיו לר"ה (שם) דאיהו ס"ל דדינא דתשלומי עצרת הם נמי לענין כל תאחר. יעו"ש שהכריח כך מכח איזה קושיה. וראיתי לרבינו מרן השפת אמת שם שכתב וז"ל והגאון הנ"ל רוצה להוליד מזה קולא דגם בעצרת איכא תשלומי ז' לענין כל תאחר ואינו נראה כן לדעתי. ע"כ. ונפלא הדבר שצדקה דעת תורתו מאוד דהרי הרמב"ן הסכים עמו כפי דמיינתן לעיל. וכפי שכבר העיר כן לנכון בספר דברי יחזקאל סי' י"ג אות ח', יעו"ש עוד.

והנה כתב הטורי אבן דלכא' יש להוכיח כדבריו דיש תשלומי עצרת לכל תאחר, דאל"כ הו"ל להגמ' לאוקמי שנה בלא רגלים כגוונא דעצרת חלה בשבת, דאו אין עולה לו רגל זה מן המנין, וע"כ דאפי' שהעצרת חלה בשבת, מ"מ יכול להשלים ולהביא הקרבן כל שבעה.

ודחה זאת משום שאפי' אם נתרץ כך עדיין קשה דשפיר משכחת לה כמה אופנים דבהם יהיה שנה בלא רגלים וכגון שחלה הקרבן באחד מהרגלים, וכפי שכבר כתב בן התוס', וע"כ צ"ל דהגמ' חד מתרי

ותלתא נקיט, וישוב אכן ו"ל דמשכח"ל שנה בלא ינדום היכא דעצרת חלה בשבת משום ראי' תשלמי לעצרת, ומ"מ ר'א חייש הגמ' להביאה.

והנראה לענ"ד דאף דמהא היכא למשמע מינד דלאומחי מדין, מ"מ מדבריו דירושלמי דירי' מבואר כדבריו, דמהא דמיאנה הגמ' להישאר בתירוץ זה דמחוס"ז ולא אוקמי לה בעצרת כראמדי. על כרחי' דאף לגבי כל תאחר נאמר דינא דתשלומין.

והגם שהבאתי לעיל שמאיבעית הירושלמי לגבי שלמד שנתו בעצרת מבואר וכאן איפכא משיטת השו"ת, אכן, כבר עמדו בזה האחרונים ליישב דבריו שלא יסתרו קוד, וראו כפי מזכרת דיושירום (לר"א שאר, בפיר"א על אתר) מה שכתב בזה. אך עכ"פ מדבריו דירושלמי אנו יש להוכיח משיטתו. ועדיין צ"ע בזה.

בענין זכויות לבנה משחרב ביהמ"ק

איתא בגמ' (סוטה דף מ"ח) אמר רב אמי משחרב מקדש ראשון בטלה שורא פרנדא (י"מ משי' רוא, רש"י) וזכויות לבנה, והתוס' בגי' דוכתי בש"ס (שבת כ: ד"ה און, ב"מ כ"ט: ד"ה בזכויות. חולין פ"ד: ד"ה בזוגיות) ככירא להו דהאי בטלה דאמרינן לאו לגמרי הוא שאין ניתן למוצאם כלל אחר החורבן, אלא הכוונה ד"א שכיחא כולי האי ואינם מצויים הרבה.

ומייתי ראיד לשיטתם שאף אחר החורבן עדיין היה זכויות לבנה, מגמ' ערוכה במס' ברכות (דף ל"א). רב אשי עבד הריאל לבריה, חזנהו לרבנן דהוה קא בדחו טובא, אייתו כסא דזוגיות חיוורתא וכתב קמיהו ואעציבו. וחזינו הכא להדיא דהיה להם זכויות לבנה, ועל כרחי' צריכים אנו לומר דבאמת לא בטל לגמרי אלא רק לא הו' שכיחא.

ומצאתי להגאון הנודע ר' יעקב שור אב"ד קיטוב בקונטרסו מאיר עיני חכמים (אות ל"ז, בהגד"ה) הנדמ"ח עתה בספר כתבי וחידושי הגר"ש (עמוד קס"ב) שהקשה קושיה כשה כברול, היאך לא הרגישו רבותינו בעלי התוס' בדבריו הירושלמי בפ"ד דמסכת סוכה הל' ו' דבזה נדחית ראייתם מדבריו הגמ' בברכות, דהנה איתא התם בזה"ל ר' יודא בר לקרה בשם ר' שמואל בר נחמן, משחרב ביהמ"ק פסק יין קרוש ופסקה זכויות לבנה. מהו זכויות לבנה, שהיתה מתקפלת. ופירש היפה מראה דכוונת הגמ' בזה הוא לומר דהזכויות לבנה שנתבטלה היא זו שהיתה מתקפלת, אבל זכויות לבנה בעלמא השתא נמי שכיחא, וכפי שמוכח מהמעשה המובא בגמ' ברכות הנ"ל.

וא"כ קשה מה הוכיחו התוס' לשיטתם דאין הכוונה שנתבטל לגמרי אלא דלא שכיחא מהא דאשכחן דרב אשי תבר זוגיות חיוורתא, הלא שפיר איכא לומר שבאמת התבטל לגמרי וכפשטות משמעות הגמ', אלא דמה שהתבטל היה זה שהתקפל, ומה דאשכחן שהיה להם זכויות לבנה הוא סוג אחר שאינו מתקפל, וכפי שפירש היפה מראה אליבא דהירושלמי, והניח בצ"ע. וכן ראה בספר "עיונים בדבריו חז"ל ובלשונם", (לר"ח ארנטוי אב"ד מינכן, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים תשל"ח, עמ' קצ"ה) במאמר "זוגיות חיוורתא" שגם העלה שדבריו הירושלמי מתרצים קושיית התוס', יעו"ש עוד. וכן ראינו בהגהות בן אריה במס' שבת וב"מ שאף הוא רומז לקושיה זו, והניחו בצ"ע.

והנראה לענ"ד דלא זו כלבד שראיית התוס' עמדה וגם נצבה, אלא דאדרבה מדבריו הגמ' בברכות גופא יש להוכיח דלא כדעת היפה מראה, ובהקדם קושיה נוספת שהתחבטו בה גדולי האחרונים בבואור דבריו הגמ' בברכות, דהיאך התיר לעצמו רב אשי לשבור כוס זכויות לבנה, הלא עובר בכך על איסור כל תשחית.

וכן בקודש חזיתי לרבינו כ"ק מרן אדמו"ר האמרי אמת זיע"א כשרידי חדו"ת הנדפסים בליקוטים למס' ברכות על אתר, שיישב הקושיה כאופן נפלא וז"ל דיש היום כוסות אשר אפי' אם זורקים אותם על הארץ אינם נשברים, ואולי גם כאן מיירי בכוס כזאת ובאמת היא לא נשברה שהרי יש איסור כל תשחית, אלא שהמסובים חשבו שהכלי נשבר כיון שראו שזרקו על הארץ. (ויעוין בס' בן יהוידע שאף הוא כתב שרק היה נדמה להמסובים ששבר הכוס).

ומה דמספקא ליה לרבינו האמרי אמת אולי היה כוס כזאת שאינה נשברת, פשיטא הוא לענ"ד שבוודאי כן היה, דהא להדיא איתא כך בדבריו הירושלמי דמייתנין "מהו זכויות לבנה - שהיתה מתקפלת", וכלומר דטבע זכויות לבנה זהו שהיא רכה וגמישה ויכולה להתקפל, וממילא בוודאי לא

נשברה כוס הזכוכית לבנה כשנפלה על הארץ, ומטעם הנ"ל. ונכונים דברי רבינו האמרי אמת שלא היה בכך משום איסור כל תשחית.

ומעתה מוכרחים דברי התוס' וראייתם, דבוודאי איירי הגמ' באותה זכוכית לבנה דמתקפלת ואשר עליה נאמר שבטלה, דאל"כ אלא נאמר דאיירי בזכוכית לבנה דעלמא שאינה מתקפלת. וכשיטת היפה מראה, א"כ הדרה קושיר לדוכתא שהרי היה אסור לרב אשי לשבור הכוס ולעבור על איסור כל תשחית, ועל כרחק דאיירי באותה זכוכית לבנה המתקפלת, ורק היה נדמה להם ששבר ולא היה בכך שום איסור. ובאם אכן מבואר שהיה להם זכוכית לבנה המתקפלת, שפיר הוכיחו התוס' דאין הכוונה שבטל לגמרי, אלא דרק לא הוה שכיחא. (ואולי משום שלא היה מצוי זכוכית לבנה, לא ידעו שכן היא טבע הכוס להתקפל ולא להישבר, ושייר נתעצבו על שבירת הכוס.) וזה נכון ע"ד ההידוד.

ואמינא דעפ"י יעלה בידנו ישוב הגון להעמיד גירסת הספרים שלפנינו על מכוונם ולהצילם מיד המגיהים אשר דרכו קסת"ם לשנות במקום שידם מגה"ת, דהנה כדוגמת זה המעשה דרב אשי תבר כסא דזוגיתא, מייננין שם בגמ' מעשה נוסף דמר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה, וחזוהו לרבנן דהוה קבדחי טובא, אייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי, ותברא קמיהו. ופירש"י דכסא דמוקרא זהו כוס של זכוכית לבנה.

ובהגהות ענף יוסף הנדפסים על העין יעקב כתב עלה בהאי לישנא "לבי אומר לי שהוא טעות סופר, ודברי רש"י אלו שייכים על זוגיתא חיורתא, אבל כסא דמוקרא פירש רש"י לעיל בדף כ"ח. כוס זכוכית יקרה שקורין לה בלשון ישמעאל ערקין"א.

ואם ניתנה רשות הייתי אומר דחלילה לשלוח יד בקדשים לשבש הגירסא המקוברת, ומשום דכאן רש"י הפליא לעשות כמה שהבליע במתק לשונו ליישב ע"ז את קושית המפרשים דלעיל, היאך הותר להם לשבור הכוסות, הלא עוברים בכך באיסור כל תשחית, ובשלמא בהאי כסא דזוגיתא חיורתא לא קשיא משום שאין זכוכית לבנה נשברת בנפילתה וכדאמרין, אולם בכסא דמוקרא עדיין הקושיה במקומה עומדת. ועלה תירץ רש"י דאף הכסא דמוקרא היתה מזכוכית לבנה, ושפיר יכל מר בריה דרבינא לעשות כאילו נשברה, (ומה ששינו הלשון וקראו לזה כסא דמוקרא, י"ל דשמא מקור מחצבתו ועשייתו היה במקום ששמו כך, או דילמא כינוי היה לזכוכית לבנה יקרה ביותר).

והיה באם כנים דברינו עד כה, הרי שיש כאן נותן טעם לשבח במנהג העולם שהביאו כמה מהאחרונים, דהנה התוס' בד"ה אייתו כסא דזוגיתא חיורתא כתבו דמכאן נהגו לשבר זכוכית בנישואין. וראיתי להגר"ח פלאגי" בספרו מועד לכל חי (סי' י' אות צ"ו) שכתב שיש נוהגים ליקח כוס השבור במקצת כדי לשבור בנישואין. ולא הסכים עם מנהגם זה.

ובאמת כבר התעורר השדי חמד (אסי"ד מע' הז' אות י"ב) בזה וכתב דהגם דלפום ריהטא מדברי הגמ' משמע שיש לשבור כוס שלם כדי למעט השמחה, שהרי אותם האמוראים שברו כלים יקרי ערך עד למאוד, מ"מ לישנא דהתוס' לא דייקא הכי מדלא כתב כוס של זכוכית, אלא זכוכית סתם, ומשמע דאין צריך לשבור כוס שלם וסגי בחתיכת זכוכית בעלמא. ויעו"ש עוד שנדחק לומר דכוונת התוס' היא כוס של זכוכית, וכמוכן שזה צ"ב ביותר דמדוע אכן כתב התוס' זכוכית ולא כוס זכוכית, ובפרט שהרי משמע מהגמ' שיש לשבור כוס זכוכית ולא זכוכית בעלמא.

אולם להמתבאר לעיל א"ש כמין חומר, דהיות והמעשיות המובאים בגמ' היו ככוסות זכוכית לבנה שלא נשברו ונזוקו בנפילתם, שוב אין כל ראייה מהגמ' דשרי לשבור סתם כוסות זכוכית שלמות, דהרי יש בכך משום איסור כל תשחית, ולכן דייקו התוס' בלשונם הזהב וכתבו דדווקא דיש לשבור זכוכית ולא כוסות זכוכית, דהיות והשתא לא שכיחא זכוכית לבנה, שיוכלו ליקח כוסות ולדמות כאילו נשברו, מותר לשבור רק חתיכות זכוכית בעלמא ולא לעבור באיסור כל תשחית, דדיו לבא מן הדין להיות כנידון. ומנהג ישראל תורה שלא ליקח כוסות שלמים יסודתו בהרי קודש כדי שלא יהא כענין מצוה הבאה בעבירה.

ויש לתרץ עפ"י כל הנ"ל הערה חדשה שמצאתי-בספר ברכת אהרן להרב מרישא הי"ד (מאמר רס"ב) דהנה בגמ' בכרכות שם מובאים תרי עובדות באמוראים ששברו כוסות בהלולא דבריה, ובתחילה מובא המעשה כמר בריה דרבינא דתבר כסא דמוקרא, ולאחמ"כ מובא המעשה כרב אשי דתבר כסא דזוגיתא חיורתא. ובאמת גם מזה וגם מזה יש להביא סייעתא לזה המנהג לשבור זכוכית בנישואין, וא"כ קשיא

מדוע העדיפו בעלי התוס' לסמוך להך מנהגא על המעשר דרב אשי, בעיד שדוא מאחר בש"ס מדמעשר דמר בריה דרבינא המוקדם לו. ויעו"ש מה שתירץ בוד.

והנראה לענ"ד בזה דאף שכבר ביארנו דכסא דמוקרא וכסא חזוניתא חזרתא, היינו דר רב, ושניהם עשויים מזכוכית לבנה שאינה נשברת. מ"מ העדיף התוס' להשמיענו את רמנג בדיוקא אדיבא דמפורש להדיא שזה היא ביוגיתא חזרתא, וללמדנו בא שאין כל התייא לשבור כוסות שלמות ולעבור על איסור כל תשחית, ומה שהכא מבואר ששברו כוסות זהו דיוקא משום שחיד עשו מזוגיתא חזרתא שאינה נשברת. והיכא דרא שכיחא וזכוכית לבנה, מותר לשבור אך ורק חתיכות וזכוכית סתם וכדי שלא יעברו באיסור כל תשחית.

עוד רגע אדבר בו דיש לבאר הירושלמי באופ"א ולפי"ו מעיקרא ליתא לקושית הגר"י שור והגרות בנא"ר, והוא דאיי הכוונה שהיה כמה סוגי זכוכית לבנה, ועלה קאמר הגמ' דהזכוכית לבנה שהתבטלה היא אותה שאינה מתקפלת, אלא הפי' הוא שהיה רק סוג אחד מזכוכית לבנה, והגמ' מבארת שסגולתה ויחודיתה היה בזה שלא נתקפלה, ובאמת לא היה כלל זכוכית לבנה המתקפלת. יא"כ פשוט דייבא לאוקמי המעשה דהגמ' בכרכות במין אחר של זכוכית לבנה, דהכל חד הוא.

ומצאתי שכן פירש בספר עלי תמר, והוכיח לזה מדברי המדרש באיכה (ד' ד') דמפורש התם "ולמה קורין אותה לבנה, שהיתה מתקפלת", ומבואר דאין קורין לזכוכית זה לבנה ע"ש צבעה רלבן, אלא רק משום טבעה זה שהיתה מתקפלת, וכפי שפירש המהר"ו על אחר, דזהו כמו הלבנה שבשמים המתקטנת ומתגדלת, ואף כלי הזכוכית היה ביכולתם להתגדל ולהתקטן.

ולא אמנע טוב מלהעתיק בכאן מה שהביא בפירוש מהר"ו ענין נפלא מספר חבת ירושלים "שפעם אחת, קרא שר אחד את היהודים חשוכי העיר ואמר שיראה להם דבר חידוש, והוציא מבית גניזו כוס אחד של זכוכית והיה כתוב עליו זה הכוס שלח חירם מלך צור לשלמה בן דוד מלך ירושלים, והפלא היה שנכנס לתוך כף יד הסגור כמו חתיכת עיסה, ובפתחת היד עמד בשלימות כמקדם". וזה חידוש.

ובעיקר העניי שהקשה הגר"י שור והבן אריה דלכאורה אישמיטיתה להתוס' דברי הירושלמי, מן הראוי להעתיק כאן לשון החזון איש בחבורו (או"ח סי' י"ג אות א') "והירושלמי לא היה בידי הראשונים זיל בקביעות מפני העניות שלא היו כתבי היד מצויים הרבה ומפני שאר סיבות". וכן כתב בשו"ת מהרש"ם מבערזאן (ח"ב סוף סי' מ"ז) והביא לכך דוגמאות מספר. וראה להגר"ח קנייבסקי שליט"א בהקדמת קונטרס שלום יפה עינים, ולהגר"ח סופר שליט"א בספרו נוה יהודה (סי' י' אות ו'), מה שציינו בענין זה. ויא"כ לפי"ו ליתא לקושיתם כלל, אולם א"צ לדחוק ולומר שלא היה בידם ירושלמי זה, שהרי עלה בי"דינו ישובים מרווחים יותר וכפי שנתבאר בחסדי השי"ת.

ישראל הענדעראוויטש

עיה"ק ירושלם תובב"א